ياسىنجان سادىق چوغلان

باھادىرنامە

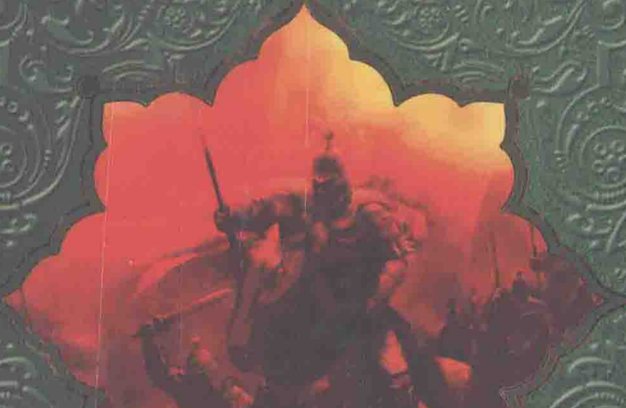

مىللەتلەر نەشرىياتى · بېيجىڭ

ياسىنجان سادىق چوغلان

باھادىرنامە

(تارىخىي رومان)

2

مىللەتلەر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

诸王传.2：维吾尔文/亚生江·沙地克著.—北京：民族出版社，2010.7（2012.3重印）
ISBN 978-7-105-11014-8

Ⅰ.①诸… Ⅱ.①亚… Ⅲ.①历史小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.① I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2010)第130126号

责任编辑： 阿合买提江·吾守尔
责任校对： 凯赛尔·库尔班
封面设计： 艾克拜尔·萨力赫
出版发行： 民族出版社　　http://www.mzcbs.com
社　　址： 北京市和平里北街14号　　邮编：100013
电　　话： 010-64290862（维文室）
印　　刷： 北京盛通印刷股份有限公司印刷
版　　次： 2010年8月第1版 2012年3月北京第4次印刷
开　　本： 880×1230毫米　　大32开
印　　张： 15
定　　价： 45.00元

ISBN 978-7-105-11014-8/I·2197（维319）

ياسنجان سادىق چوغلان ◆ 1985 -يىل

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

26

يىل ئۆرۈلمەيلا ياغقان تۇنجى قار تېزلا ئېرىپ تۇرپان شەھىرىنى پاتقاق قىلىۋەتكەنىدى. سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ قازا قىلغانلىقىدىن خەۋەر تاپقان شەھەر خەلقى بۇ شۇم خەۋەرنى پىچىرلاپ دېگۈدەك بىر - بىرىگە يەتكۈزۈشەتتى. چىرايلىرىدا ئېغىر بىر ماتەمنىڭ سايىسى ئەلەڭگىيتتى. گەرچە ئوردىدىن تېخى رەسمىي يوسۇندا ماتەم جاكارلانمىغان بولسىمۇ، بىر قىسىم كىشىلەر ئۆزلۈكىدىن قارىلىق كىيىملىرىنى كىيىۋالغانىدى. كوچا - رەستىلەردە ئادەملەر تولىمۇ شالاڭ ئىدى. ئەمما شەھەر ۋە ئوردا سېپىلىدا مۇھاپىزەتچى لەشكەرلەر خېلىلا كۆپىيىپ قالغان بولۇپ، قارىماققا كىشىگە ئاللىقانداق بىر ۋەھىمە، تەشۋىش، خاتىرجەمسىزلىكتىن بېشارەت بېرەتتى. ئوردىنىڭ ئىچىدىمۇ ئوردا مۇھاپىزەتچىلەر قوشۇنىنىڭ ياساۋۇللىرى ماڭدامىدا بىر دېگۈدەك قېتىپ تۇرۇشاتتى. ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ تۇرغان خىزمەتكار - مەھرەملەر شاھىنشىن تەرەپكە ئەنسىز قاراپ قويۇشاتتى. ئۈچ كۈندىن بېرىقى يىغا - زار، ھازا ئېچىشلار بۇگۈن شاپپىدە بېسىلىپ قالغانىدى.

شاھىنشىننىڭ ئىچى ئۇنلىغان ئاتەشداندا يېلىنجاۋاتقان قارىغاي، ئۆرۈك ئوتۇنىنىڭ چوغىنىڭ تەپتىدە باھاردەك ئىللىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن كىشىگە تولىمۇ سوغۇق تۇيغۇ بېرەتتى. شاھىنشىنغا ئوردىدىكى بارلىق چوڭ - كىچىك ئەمىرلەر جەم بولغان بولۇپ، تۆردىكى يولۋاس تېرىسى سېلىنغان ئالتۇن تەخت بوش ئىدى. تەختنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى كۇرسىدا دادىسىنىڭ ئۇلۇسبېگىلىك مەرتىۋىسىگە ۋارىسلىق قىلغان مىرمۇھەممەدشاھ

قاپقىنى تورۇپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىدا جىيەنى ــ لەشكىرىي دىۋانىنىڭ ئەمىر كەبىرى سەييىدئەلى ئالىپ تەمكىن قىياپەتتە ئۆرە تۇراتتى. بۇلارنىڭ قارشى تەرىپىدە ــ تەختنىڭ يېنىدىكى ئېگىز يېپەك پەردىنىڭ ئارقىسىدىكى كۇرسىدا چوڭ خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكە بىلەن كىچىك خانىش كۇنتۇرا ئاغىچا بېشىنى تۆۋەن سې-لىپ ئولتۇراتتى.

بارلىق خۇي ـ مىجەزى بوۋىسى ــ ئۇلۇسبېگى خۇدايدادنى تارتقان سەييىدئەلى ئالىپنىڭ چىرايىدىن ئىچكى تۇيغۇسىنى بىل-مەك تولىمۇ قىيىن ئىدى. سۇلتان ئۇۋەيسخان قازا قىلغاندىن كېيىن خانلىقنىڭ ئالىي ھوقۇقى ئۇنىڭ قولىغا ئۆتكەنىدى. ئە-مىرلەر ئۇلۇسبېگى مىرمۇھەممەدشاھتىن كۆرە ئەمىر كەبىر سەييىدئەلى ئالىپتىن بەكرەك ئەيمىنەتتى، تەپ تارتاتتى. سەييىد-ئەلى ئالىپ شاھنىشىندىكى ئەمىرلەرگە بىرمۇبىر نەزەر تاشلىدى. شۇ تاپتا ئۇ سۇلتان ئۇۋەيسخانىنىڭ ئۆلۈمىگە بولغان قايغۇ ـ ھەسرىتىنى بىلدۇرۇپ تۇرغان ئەمىرلەرنىڭ چىرايىدىن ئىچكى تۇيغۇسىنى، ئوي ـ خىيالىنى، مەقسەت ـ مۇددىئاسىنى بىلىۋال-ماقچى بولغاندەك قىلاتتى. كۆزلىرى سەييىدئەلى ئالىپ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان ئەمىرلەر دەرھال كۆزلىرىنى ئەپقاچاتتى. سەي-يىدئەلى ئالىپنىڭ كۆزى ئىرازان بارىن ۋە مىرەك تۇركمەنىنىڭ كۆزلىرى بىلەن توقۇنۇشتى. چىرايلىرىدىن قايغۇ ـ ھەسرەتتىن كۆرە كۈچلۈك غەزەپ، نارازىلىق ئىپادىلىنىپ تۇرغان بۇ ئىككى سەركەردە سەييىدئەلى ئالىپقا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن قاراپ تۇرۇشاتتى. ئۇلار بىرنەچچە دەقىقە كۆز جېڭى قىلىشتى، نەشتەر-دەك تىكىلگەن ئاداۋەتلىك كۆزلەردىن بىر ـ بىرىگە قىلچىلىك يول قويمايدىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

«خان ئالىيلىرى بۇ قېتىمقى يۇرۇشتە قېينئاتىسىنىڭ لەشكىرىي كۆمىكىنى قوبۇل قىلمىسا بوپتىكەن، ئول چاغدا قې-يىنئاتىسىنىڭ مۇنۇ ئىككى سەركەردىسى ئوردىمىزدا بۇنداق ئات-كارچىلىق قىلىشقا پېتىنالمىغان بولاتتى، ــ دەپ ئويلىدى سەي-

يىدىئەلى ئالپ ئۇلارغا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ، — ئۆز ۋاقتىدا جەننەتماكان خان ئالىيلىرىنى رەنجىتىپ قويۇشتىن ۋايىم يەپ، بۇ ھەقتە ئېغىز ئېچىشنى بىئەپ كۆرگەن ئىكەنمەن. خان ئالىيلىرىنىڭ بۇنداق تۇيۇقسىز قازا قىلىپ كېتىشىنى كىم بىلسۇن، ئىختىلاپىنىڭ چوڭى چىقتى مانا...»

ھەئە، شۇ چاغدا ئىسسىقكۆل ۋادىسىغا يۈرۈش قىلىشتىن ئاۋۋال سۇلتان ئۇۋەيسخان قېيىنئاتىسى — تۈركىستان ئەمىرى ئەمىر شەيخ نۇرىددىندىن لەشكىري ياردەم تەلەپ قىلىش تەكلىپىنى بەرگەنىدى.

«مىرزا ئۇلۇغبەگنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ سانى بىزنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە كۆپ، — دېگەنىدى سۇلتان ئۇۋەيسخان، — ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز مىرزا ئۇلۇغبەگنىڭ تەسەررۇپىدا جەڭ قىلىمىز. قورال - ياراغ، ئوزۇق - تۈلۈك مەسىلىسىنى ئويلاشمايمۇ بولمايدۇ. شۇڭا قېيىنئاتام بىلەن كۆمەكلىشەيلى، ھېچ بولمىسا ئوزۇق - تۈلۈك ياردەم قىلسىمۇ ھېساب».

شۇ كۈنلەردە سەييىدئەلى ئالپ تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالغان بولۇپ، سۇلتان ئۇۋەيسخان ئۇنى لەشكىري يۈرۈشكە قاتناشماي ئوردىدا قېپقېلىشقا بۇيرۇغانىدى. ئۆزى خان بىلەن بىللە جەڭگە بارالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ بۇ قېتىمقى لەشكىري يۈرۈشىنىڭ مەقسىتى قېيىنئاتىسىنى مىرزا ئۇلۇغبەگنىڭ تەھدىتىدىن قۇتۇلدۇرغاچ پەرغانە ۋادىسىنى ئىستېلا قىلىپ، شۇ ئارقىلىق مىرزا ئۇلۇغبەگنى قەشقەردىن لەشكەر چېكىندۈرۈشكە مەجبۇرلاش بولغاچقا، كۆڭلىدە ئانچە خالاپ كەتمىسىمۇ ئارتۇقچە بىر نېمە دېيەلمىگەنىدى. ئەمىر شەيخ نۇرىددىن كۈيۈئوغلىغا ئوزۇق - تۈلۈك ياردەم قىلغاننىڭ سىرتىدا، ئىنىسى ئىرازان بارىن بىلەن سەركەردىسى مىرەك تۈركمەننى بىر تۈمەن لەشكەر بىلەن ھەمدەم بولۇشقا ئەۋەتتى. ئىككى قوشۇن ئىسسىقكۆل ۋادىسىدا ئۇچراشتى. ھەر كۈنى دېگۈدەك تۈرپاندىن چاپارمەن ماڭغۇزۇپ، ئىسسىقكۆل ۋادىسىدىكى جەڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر تې-

پىپ تۇرغان سەييىدئەلى ئالپ سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ مىرزا ئىۇ-لۇغبەگنىڭ سەركەردىسى ساتۇقخاننىڭ ھىيلىسىگە ئالدىنىپ ئىككى قېتىم يېڭىلىپ قالغىلى تاس قالغانلىقىدىن خەۋەر تاپ-قاندا پەقەتلا خاتىرجەم بولالمىدى. ئاخىر سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ ئىجازىتىنى ئالمايلا مىڭ نۆكىرىنى ئېلىپ ئىسسىقكۆل ۋادىسىغا قاراپ يولغا چىقتى. ناھايىتىمۇ ئەپسۇسكى، يېرىم يولدا سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ جەسىتىنى ئېلىپ ياندىغان سەركەردە ـ لەشكەرلەر بىلەن ئۇچراشتى. بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىرازان بارىن بىلەن مىرەك تۇركمەنمۇ بار ئىدى. بۇ ئىككى سەركەردىنىڭ تۇركىستانغا قايتـ-ماي، بارلىق لەشكەرلىرى بىلەن موغۇلىستانغا كېلىشى سەييىد-ئەلى ئالپقا بىرئاز غەلىتە تۇيۇلدى. دېمىسىمۇ ئەمدى ئۇلارنىڭ تۇرپانغا كېلىشىنىڭ ھاجىتى قالمىغانىدى. خاننىڭ ئۆلۈم ئەھۋا-لىدىن تولۇق خەۋەر تاپقان سەييىدئەلى ئالپ سەركەردە پولات با-ھادىرنى بەش مىڭ لەشكەر بىلەن كەينىگە ياندۇرۇپ چېگرىنى ساقلاشقا، مۇھىم ئەھۋال كۆرۈلسە دەرھال ئوردىنى خەۋەرلەندۈ-رۈشكە بۇيرۇدى ـ دە، ئاندىن ئىرازان بارىن بىلەن مىرەك تۇرك-مەنگە يۈزلەندى:

— ئىككىلىرى جەننەتماكان قىبلىگاھىمىزغا كۆمەكلىشىپ رىيازەت چېكىشتىلە. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز كۆپ مىننەتدارمىز. ئاللاھ خالىسا كېلەر يىلى ئەتىيازدا قايتىدىن لەشكەر تارتىمىز، شۇ چاغدا خەۋەر بېرۈرمىز. ھازىرچە تۇركىستانغا قايتىپ تۇ-رۇشسىلا. ھۆرمەتلىك ئەمىر شەيخ نۇرىددىن ئالىيلىرىغا سالامـ-مىزنى يەتكۈزگەيلا.

— ئالەمپاناھ ئەمىر شەيخ نۇرىددىن ئالىيلىرى كۈيۈئوغلىـ-نىڭ ماتەم ـ تەزىيىسىگە قاتناشماي يېرىم يولدىن قايتىپ كەل-گىنىمىزنى بىلسە بىزگە غەزەپ قىلىدۇ، — دېدى ئىرازان با-رىن، — ئۇنىڭ ئۈستىگە كەمىنەلىرى ئول باشپاناھىمىزنىڭ ئە-نىسى بولغانلىقىم ئۈچۈن جەننەتماكان مەرھۇم سۇلتان ئۇۋەيس-خان ئالىيلىرىغىمۇ قېيىنئاغا كېلىمەن. مەرھۇم خان ئالىيلىرد-

ـنىڭ مېيىت نامىزىغا داخىل بولۇپ، مېيىتنى يەرلىكىدە قويۇش، ھازا ئېچىپ ماتەمدار بولۇش، خانىش ئايىم، شاھزادە، مەلىكىلەر ـ گە تەسەللى بېرىش مەجبۇرىيىتىمىز ھەم باردۇر. شۇڭا ئەمىر كەبىر جانابلىرى يولىمىزنى توسۇمىغاي.

ئىرازان بارىنىنىڭ كۆرسەتكەن سەۋەبلىرى يوللۇق ئىدى. سەييىدئەلى ئالىپ ھېچنېمە دېيەلمىدى. دېمىسىمۇ ئۇرۇق ـ تۇغ ـ قانلار ئارا ئۆلۈم پەتىسىگە بېرىش، ھازىدارلارغا تەسەللى ئېيتىپ، كۆڭۈل قويۇش تۈركىي قوۋملىرىنىڭ ئەنئەنىۋى قائىدە ـ يوسۇنى ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىككى سەركەردىنى سۇلتان ئۇۋەيس ـ خاننىڭ تەكلىپى بىلەن ئەمىر شەيخ نۇرىددىن ئەۋەتكەن بولغاچقا، بىللە ئېلىپ ماڭغان لەشكەرلىرىنى تۈركىستانغا قايتۇرۇۋېتىش ئىشىنى سەييىدئەلى ئالىپ تىلىغا ئېلىشنى بىئەپ كۆردى. تەڭ يولغا كېلىپ بولغاندا سەركەردىلەر ئۆزى قېپقېلىپ، شۇنچىۋالا لەشكەرنى تۈركىستانغا قايتۇرۇۋەتسىمۇ ياخشى بولمايتتى. چۈن ـ كى، سەركەردىسىز لەشكەرنىڭ كۈتمىگەن ئىشلارنى قىلىپ قويۇش ئېھتىمالى بار ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاشۇ لەشكەرلىرى بىلەن ئىلىبالىق①قا كېلىپ سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ مېيىت نامىزىنى ئوقۇدى، يەرلىكتە قويدى. نېمە ئۈچۈندۇر سەييىدئەلى ئالىپ سۇل ـ تان ئۇۋەيسخاننى بوۋىسى تۇغلۇق تۆمۈرخاننىڭ مازىرىغا دەپنە قىلماي، ئىلىبالىققا ئېلىپ كېلىپ ئايرىم دەپنە قىلغانىدى. تۇر ـ پانغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ ھازىسى قايتا ئېچىلدى. يىغا ـ زارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئوردا تىپتىنچ ئىدى. ئەمەلىيەتتە بۇ كۆرۈنۈشتىكى تىنچلىق ئىدى. ئوردىنى يىـ غا ـ زار، پىغان ـ ھەسرەت قاپلىغاندەك قىلغان بىلەن ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئەمىرلەردىن تارتىپ ئۇلۇسبېگى مىرمۇھەممەدشاھ، ئەمىر كەبىر سەييىدئەلى ئالىپقىچە، سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ توقال ـ غۇنچىچەلىرىدىن تارتىپ خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكە، كۈنتۇرا مەلىكىگىچە ھەممەيلەننىڭ كۆزى بوش قالغان ئاشۇ ئالتۇن تەخت ـ

① ئىلىبالىق ــ غۇلجا شەھىرى.

تە ئىدى. ھەئە، سۇلتان ئۇۋەيسخاننىڭ ئون ئۈچ ياشلىق خانزادى-
سى يۇنۇسخان بىلەن ئون ئىككى ياشلىق خانزادىسى ئىسان بۇغا-
خاندىن قايسىسىنى خان قىلىپ تىكلەپ تەختتە ئولتۇرغۇزۇش
مەسىلىسىدە ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن مەقسەت، مۇددىئالىرى
بار ئىدى. شۇ سەۋەبلىك بۇگۇن شاھنىشىندا قۇرۇلتاي چاقىرىل-
غانىدى. تېخى گەپنىڭ بېشى باشلىنا ـ باشلانمايلا، ئۇلۇسبېگى
مىرمۇھەممەدشاھ، ئەمىر كەبىر سەييىدئەلى ئالپلار بىلەن ئىرازان
بارىن، مىرەك تۇركمەنلەر ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى.

ئۇلۇسبېگى مىرمۇھەممەدشاھ بىلەن ئەمىر كەبىر سەييىد-
ئەلى ئالپ كىچىك خانىش كۇنتۇرا ئاغىچىدىن تۇغۇلغان ئىككىن-
چى خانزادە ئىسان بۇغاخاننى تەختتە ئولتۇرغۇزۇش تەكلىپىنى
بەرگەنىدى. بىراق بۇ تەكلىپكە ئىرازان بارىن بىلەن مىرەك
تۇركمەن قارشى چىقىپ، چوڭ خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكىدىن
تۇغۇلغان چوڭ خانزادە يۇنۇسخاننى تەختتە ئولتۇرغۇزۇشنى ياق-
لىدى. شۇنىڭ بىلەن شاھنىشىندا بىردىنلا جىددىي ۋەزىيەت شە-
كىللەندى. ئەمىرلەر ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مۇددىئاسىنى ئېنىق
چۈشىنەتتى. چۈنكى، كىچىك خانىش كۇنتۇرا ئاغىچا ئۇلۇسبېگى
مىرمۇھەممەدشاھنىڭ قىزى، ئەمىر كەبىر سەييىدئەلى ئالپنىڭ
نەۋرە سىڭلىسى ئىدى. چوڭ خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكە بولسا
ئىرازان بارىننىڭ جىيەن قىزى ئىدى. تەختتە ئىككى خانزادىدىن
قايسىسى ئولتۇرسا، پۈتكۈل موغۇلىستان تەسەررۇپىنىڭ ھوقۇقى
تەبىئىي ھالدا شۇلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەقىللىق، چې-
چەنرەك ئەمىرلەر بۇ ھوقۇق تالىشىش كۈرىشىدىن ئۆزىنى قاچۇ-
رۇپ، ئىپادە بىلدۈرۈشمەي بېشىنى ئىچىگە تىقىۋېلىشقانىدى. ھەر
ئىككىلا تەرەپنى قوللاپ ئىپادە بىلدۈرۈشكەن ئەمىرلەرمۇ بار ئىدى.

— ئاتا تەختىگە چوڭ خانزادىنىڭ ۋارىسلىق قىلىشى ئەزەل-
دىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان سەلتەنەت يوسۇنىدۇر، — دېدى
ئىرازان بارىن قاپىقىنى تۈرۈپ، — جانابى ئۇلۇسبېگى ھەزرەتلى-
رىنىڭ ئۆز نەۋرىسى بولمىش كىچىك خانزادىنى تەختتە ئولتۇر-

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

غۇزۇش مۇددىئاسىدىن يېنىپ، ئابا ـ ئەجدادلىرىمىز داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان سەلتەنەت يوسۇنلىرىنى بۇزماسلىقنى يەنە بىر نۆۋەت تەۋسىيە قىلىمەن. چوڭ خانزادە يۇنۇسخان ئالىيلىرىنىڭ ئاتا تەختىگە ۋارىسلىق قىلىپ سەلتەنەت تىزگىنىنى قولىغا ئېلىشى قىل سىغماس ھەقىقەتتۇر، بول ھەقىقەتكە كۆز يۇمۇپ، جەننەتماكان خان ئالىيلىرىنىڭ مۇبارەك روھىنى قورۇندۇرۇپ قويمىغايلا.

ئۇلۇسبېگى مىرمۇھەممەدشاھ ئەزەلدىن سۆزگە ناقىس، ياۋاش ئادەم ئىدى. ئۇ ئىرازان بارىنغا گەپ تېپىپ بېرەلمەي قىمىرلاپ قويدى ۋە مەدەت تىلىگەندەك جىيەنى سەييىدئەلى ئالپقا قارىدى. كىچىك خانزادە ئىسان بۇغاخاننى تەختتە ئولتۇرغۇزۇش سەييىدئەلى ئالپنىڭ پىكرى ئىدى. شۇڭا ئۇ بۇ مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بېلىنى مەھكەم باغلىغاندەك، ئۆزگە پىكىردىكىلەرگە قەتئىي يول قويمايدىغاندەك قىلاتتى.

— ئىرازان بارىن جانابلىرىنىڭ سەلتەنەت يوسۇنلىرىنى زىيادە پەش قىلىشى بىھاجەتتۇر، — دېدى سەييىدئەلى ئالپ تەمكىنلىك بىلەن، — جانابلىرىنىڭ بۈيۈك تەختگاھىمىزغا قەدەم كەلتۈرگىنىگە تېخى ئەمدى ئۈچ كۈن بولدى، بىزلەر بولساق ئابا ـ ئەجدادلىرىمىزدىن تارتىپ ئۇشبۇ سەلتەنەتنىڭ قورۇقچىلىقىنى قىلىپ، خان ـ سۇلتانلارغا مەھرەم بولۇپ كېلىۋاتىمىز. شۇنىمۇ سەمىلىرىگە سېلىپ قويماقچىمەنكى، ئاغىلىرى بولمىش ئەمىر شەيخ نۇرىددىن ئالىيلىرى جەننەتماكان خان ئالىيلىرىغا قېيىنئاتا بولغىلى ئاران ئون تۆت يىل بولدى. ئەمما بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇشبۇ سەلتەنەت پاسىبانلىرى بىلەن قۇدا ـ باجا بولۇشۇپ ئۆتكىنىگە نەچچە ئون يىل بولدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، مانا بىزلەر ئول جەننەتماكان سەلتەنەت پاسىبانلىرى بىلەن قان ـ قېرىنداشمىز. ئابا ـ ئەجدادلىرىمىز داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان سەلتەنەت يوسۇنلىرىنى جانابلىرىدىن پىششىقراق بىلۇرمىز. ئۇشبۇ مەجلىسكە جەم بولغان بارلىق ئەمىرلەرنىڭ ئېسىدە بولسا

كېرەك، ـــ دېدى سەييىدئەلى ئالىپ ئەمىرلەرگە يۈزلىنىپ تۇ.
رۇپ، ـــ ئەينى يىلى چوڭ خانزادە تەۋەللۇت قىلغاندا، مەرھۇم جەننەتماكان خان ئالىيلىرى ئۇ تۇنجى پەرزەنتىگە ئۆزى ئەڭ ھۆرمەتلەيدىغان بابائى بۇزرۇكلىرىدىن ئىسان بۇغاخان ئالىيلىرى.
نىڭ مۇبارەك ئىسىم ـ شەرىپىنى قويۇش ئارزۇسىنى بىلدۈرگەن بولسىمۇ، بىراق خانىش ئالىيلىرىنىڭ تەكلىپىگە يۈز كېلەلمەي ئۇل ئارزۇسىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولغانىدى. كېيىن ئىك.
كىنچى خانزادە تەۋەللۇت قىلغاندا پەرزەنتىگە بابائى بۇزرۇكلىرى.
نىڭ ئىسمىنى قويۇش ئارزۇسىغا يېتىپ، تولىمۇ خۇرسەن بولغاذ.
لىقىغا شاھىتمىز. گەرچە يۇنۇسخان چوڭ خانزادە بولسىمۇ، ۋالد.
دەسى ھەم ئىسىم ـ شەرىپى ياتتۇر. شۇنداق ئىكەن، ئۇل خانزا.
دىنىڭ سەلتەنەتكە پاسىبانلىق قىلىش سالاھىيىتى ھەم يوقتۇر. ئەمما، كىچىك خانزادىنىڭ ئىسىم ـ شەرىپىدىنلا ئۇنىڭ ئۇشبۇ سەلتەنەتكە پاسىبان بولۇشقا ئەڭ لايىق كېلىدىغانلىقى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. خانزادە ئىسان بۇغاخان ئالىيلىرى تەختتە ئولتۇرسا جەننەتماكان خان ئالىيلىرىنىڭ روھى قورۇنۇش ئەمەس، تېخىمۇ شادلانغۇسى، بىزلەركىم ئەمىرلىرىدىنمۇ ھەم رازى بولغۇسى.

ئىمرازان بارىن مەسخىرە ئارىلاش خىرىلداپ كۈلدى:

ـــ ئىسىم ـ شەرىپىگە قاراپ تەخت ۋارىسى بەلگىلەش دېگەن يوسۇننى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمىز، نېمىدېگەن بىمەنە گەپ بۇ؟ بۇ.
يۇك موغۇلىستان ئوردىسىنى دانىشمەن، پازىل، ئەقىلدارلارنىڭ دەرگاھى دەپ ئاڭلىغۇېدىم، ئەمما، مۇشۇنداق مەنتىقىسىز سۆھبەت.
كە داخىل بولۇپ ھەيران قېلىۋاتىمەن.

سەييىدئەلى ئالىپنىڭ چىرايى سۇس تاتاردى.

ـــ راست ئېيتتىڭلا جانابلىرى، موغۇلىستان ئوردىسى ھە.
قىقەتەنمۇ دانىشمەن، پازىل، پاراسەتلىك كىشىلەرنىڭ دەرگاھى.
دۇر. ئۇل دەرگاھتىكى ئەمىرلەرنىڭ باشقىلارنى ئارىلاشتۇرمايمۇ سەلتەنەت ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلغۇچىلىكى ھەم باردۇر. بايا.
تىن بېرى ئۆزلەنى ئەزىز مېھمان دەپ بىلىپ ئىززەت كۆرسەت.

تۇق. ئەڭ ياخشىسى سەلتەنەت ئىشلىرىمىزغا ئارىلاشمىسۇنلار.
ــ يېڭىلىشتىلا ئەمىر كەبىر جانابلىرى، گەرچە بىز مېھمان بولساقمۇ، موغۇلىستان ئوردىسىنىڭ ئەمىرلىرىدىن بولمىساقمۇ، ئەمما چوڭ خانىش ئالىيلىرىنىڭ تاغىسىمىز، ئۇشبۇ مەجلىسكە چوڭ خانىش ئالىيلىرىنىڭ تەۋسىيىسى بىلەن قاتنىشىۋاتىمىز. شۇڭا سىلىنىڭ بىزنى ئۇشبۇ مەجلىستىن قوغلاش ھەققىلىرى يوقتۇر. بىز پەقەت چوڭ خانىش ئالىيلىرىنىڭ پەرمانىغا ئىتائەت قىلىمىز.
ئىرازان بارىنىنىڭ ھە دېگەندە «چوڭ خانىش» دېگەن سۆزنى ئۇرغۇ بىلەن تىلغا ئېلىپ، تەھدىت ئارىلاش چوڭ سۆزلىشى سەيـ يىدئەلى ئالىپنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويغانىدى. ئۇ يالت ئېتىپ خانىش ئولتۇرغان تەرەپكە قارىدى، ئارىلىقنى يىپەك پەردە توسۇپ تۇرغىنى ئۈچۈن خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكىنىڭ چىراي ئىپادىـ سىنى ئېنىق كۆرەلمىدى. سەييىدئەلى ئالىپ ئەزەلدىن خانىش دۆـ لەتسۇلتان مەلىكىنى چوڭ بىلەتتى، ئەينى يىلى ھەممە نېمىسىـ دىن ئايرىلىپ سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن سۇلتان ئۇۋەيسخانغا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ شۇنچە قارشىلىقىغا پىسەنت قىلماي ياتلىق بولغان بۇ جاسارەتلىك مەلىكىگە بەكمۇ قايىل ئىدى. ئەمما بۇـ گۈنكىدەك تەخت ۋارىسى بەلگىلەيدىغان چوڭ ئىشتا ھېسسىياتقا بېرىلىپ بولمايدىغانلىقىنىمۇ ئوبدان بىلەتتى. شۇ تاپتا دۆلەتسۇلـ تان خانىش ئۆز ئوغلىنى تەختتە ئولتۇرغۇزۇشتا چىڭ تۇرۇۋالسا، رايىغا باقماي ئامال يوق ئىدى. چۈنكى، خانىشنىڭ ئەمەلىي ھوـ قۇقى بولمىغىنى بىلەن نوپۇزى بار ئىدى. ئەمما ئۇلۇسبېگلىك، ئەمىر كەبىرلىكتىن ئىبارەت يۇقىرى مەرتىۋە بىلەن خانىشنىڭ نوپۇزىنى چەكلىگىلىمۇ بولاتتى، گەپ خانىشقا قانداق ئۇسۇلدا تاـ قابىل تۇرۇشتا ئىدى.
ــ بىزمۇ ھەم خانىش ئالىيلىرىنىڭ پەرمانىغا ئىتائەت قىـ لىمىز، ــ دېدى سەييىدئەلى ئالىپ ئىرازان بارىنىنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ، ــ ئەمما خانىش ئالىيلىرىنىڭ سەلتەنەتنىڭ موـ

ھەم، چوڭ ئىشلىرىغا نوقۇل تۇغقاندارچىلىقنى ھېسابقا ئېلىپ ياتلارنى ئارىلاشتۇرۇۋالمايدىغانلىقىغا، ياتلارنىڭ گېپىگە كىرىپ نىزا ـ ئاداۋەتنىڭ پەيدا بولۇشىغا يول قويمايدىغانلىقىغا ھەم ئى- شىنىمىز. سەلتەنەتنىڭ چوڭ، مۇھىم ئىشلىرىنىڭ قۇرۇلتاي ئارقىلىق قارار قىلىنىدىغانلىقىنى، ئۇنداق بولمايدىكەن، بىھۇدە قان تۆكۈلۈشكە سەۋەب بولىدىغانلىقىنى خانىش ئالىيلىرىمۇ ئوبدان بىلىدۇ. چۈنكى، بىزلەر ئۇشبۇ سەلتەنەتنىڭ قانۇنلۇق ئە- مىرلىرىمىز. خانىش ئالىيلىرىنى بىزلەركىم ئەمىرلىرىنىڭ قارارىغا ھۆرمەت قىلىدۇ ھەم قوللايدۇ دېگەن ئۈمىدتىمىز.

پەردىنىڭ ئارقىسىدىن خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكىنىڭ يەڭگىل يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇ تاپتا بارلىق ئەمىرلەرنىڭ دىققىتى ئۇنىڭغا مەركەزلەشكەنىدى. خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكە قاتتىق تەڭقىسلىقتا قالغانىدى. ئەلۋەتتە ئۇمۇ ئۆز ئوغلىنىڭ تەخت ۋارىسى بولۇشىنى چىن يۈرىكىدىن ئارزۇ قىلاتتى. تېخى تۈنۈگۈن كەچ تاغىسى ئىرازان بارىن بىلەن كۆرۈشكەنىدە: «گەرچە مەرھۇم خان ئالىيلىرىنىڭ يەنە بىر خانزادىسى بولسىمۇ، لېكىن ئوغلۇم يۇنۇسخان چوڭ خانزادىدۇر، شۇڭا تەختكە ئەلۋەتتە يۇ- نۇسخان ۋارىسلىق قىلىدۇ. ئەمىرلەرنىڭمۇ بۇنىڭغا باشقىچە پى- كىردە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس...» دەپ مۇددىئاسىنى ئاشكارىلى- غان ھەمدە تاغىسىنىڭ: «مەنچىمۇ شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك، ئەمما تەخت ۋارىسى بەلگىلەش ئىشىدا باشقىلارنىڭمۇ ئۆزىگە تۇش- لۇق مەقسەت ـ مۇددىئالىرى بولۇشى مۇمكىن. كىچىك خانزادىمۇ بار ئەمەسمۇ؟ مەيلى باشقىلار نېمە دېسە دېسۇن، سىلى خانزادىلى- رىنى تەختتە ئولتۇرغۇزۇش ئىشىدا ھەرقانداق مەسلىھەت ـ كې- ڭەشكە ئورۇن بەرمىسىلە. گەرچە قوللىرىدا ئەمەلىي ھوقۇق بول- مىسىمۇ، چوڭ خانىشلىق مەرتىۋىلىرى بار. سىلىلا بەل قويۇۋەت- مىسىلە، باشقىلارنىڭ باشقىچە ئوي ـ خىياللىرى بولسىمۇ يول قويۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. مەنمۇ شەھەر سىرتىدىكى قارارگاھتا تۇ- رۇۋاتقان بىر تۈمەن ئاتلىق لەشكىرىم بىلەن ھەمدەمدە بولىمەن»

دېگەن مەسلىھەتكە ئويلانمايلا ماقۇل بولغانىدى. ئەمما بۈگۈنكى ئوردا كېڭىشىدە ئەھۋال ئۇنىڭ ئويلىغىنىنىڭ ئەكسىچە بولدى. ئۇلۇسبېگى مىرمۇھەممەدشاھ بىلەن ئەمىر كەبىر سەيىدئەلى ئالپىنىڭ كىچىك خانزادە ئىسان بۇغاخاننىڭ تەرىپىنى ئالغىنىنى كۆرۈپ دەسلەپتە ھاڭ ـ تاڭ قالدى، ئەجەبلەندى. كېيىن ئۇلارنىڭ كىچىك خانىش كۇنتۇرا ئاغىچىنىڭ دادىسى بىلەن نەۋرە ئاكىسى ئىكەنلىكىنى بىردىنلا ئېسىگە ئالدى ـ دە، ئۆزىنىڭ ئوردىدا ھە-قىقەتەن يالغۇز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. تاغىسى ئىمرازان بارىن بىلەن قاتتىق مۇنازىرىلەشكەن سەيىدئەلى ئالپىنىڭ «گەرچە يۇ-نۇسخان ئالىيلىرى چوڭ خانزادە بولسىمۇ، ۋالىدەسى ھەم ئى-سىم ـ شەرىپى ياتتۇر...» دېگەن سۆزلىرى يۈرىكىگە خەنجەر بو-لۇپ ئۇرۇلدى. شۇ دەقىقىدە خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكىنىڭ ئوغ-لى يۇنۇسخاننى ئاتا تەختىگە ئولتۇرغۇزۇش ئۇمىدى پۈتۈنلەي يوققا چىققانىدى، يېنىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان ئول-تۇرغان كۇنتۇرا خانىشقا قاراپ ۋۇجۇدىغا بىردىنلا يىغا ئولاشتى، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. ئۇ يىغا بىلەن ھېچ ئىشنىڭ ۋۇجۇدقا چىقمايدىغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى. ھاكىمىيەتنىڭ ئەڭ چوڭ ھو-قۇقىنى تۇتۇپ تۇرغان بۇ ئىككى ئەمىرنىڭ بىرى كىچىك خانزا-دىنىڭ بوۋىسى، يەنە بىرى نەۋرە تاغىسى ئىدى. ئۇلار بىلەن قار-شىلىشىش سەيىدئەلى ئالپ ئېيتقاندەك بىھۇدە قان تۆكۈلۈشكە سەۋەب بولاتتى. بايا سەيىدئەلى ئالپ بۇ گەپنى ئۇنى ئاگاھلاندۇ-رۇپ ئېيتقانىدى. تاغىسى ئىمرازان بارىننىڭ قول ئاستىدىكى بىر تۈمەن تۈركىستان لەشكىرى بىلەن نەچچە تۈمەن موغۇلىستان لەشكەرلىرىگە تەڭ كەلگىلى بولمايتتى. ئىش يامىنىغا تارتىپ قالسا بىھۇدە قان تۆكۈلگەننى ئاز دەپ، ئوغلىنىڭ جېنىنىمۇ ساقلاپ قالالمايتتى. خانىشنىڭ نوپۇزىغا قاتتىق ئىشەنگەن ئىمرازان بارىن ئوردىدىكى ئەمىرلەرنىڭ كۆپىنچىسى خانىشنى قوللايدۇ، چوڭ خانزادىنىڭ تەخت ۋارىسى بولۇشى قىل سىغمايدىغان ھەقى-قەت، دەپ چوتنى خاتا سوقۇپ، ھەم قولىدىكى بىر تۈمەن لەش-

كەرگە ئېشىنىپ ئاشۇنداق چوڭ سۆزلىگەن، ئىشىنىڭ يامان ئاقىۋىتىنى ئويلىمىغانىدى.

سەييىدئەلى ئالپىنى ھەققانىيەتچى، ھەرقانچە بولسىمۇ چوڭ خانزادىنى قايرىپ قويۇپ، كىچىك خانزادىنى تەختتە ئولتۇرغۇزۇش تەكلىپىنى قوللىمايدۇ، دەپ ئويلىغان خانىش قاتتىق خاتالاشقانلىقىنى، شۇ تاپتا ۋەزىيەتنىڭ قىل ئۈستىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋېرىدىغان بولسا تاغىسى ئىرازان بارىن سەييىدئەلى ئالپقا ھەرگىز يول قويمايتتى، ئۇ چاغدا كېڭەش بۇزۇلۇپ دەھشەتلىك قىرغىنچىلىق يۈز بېرەتتى. بۇنىڭ ئاقىۋىتىنى مۆلچەرلىمەك تولىمۇ قىيىن ئىدى. پۈتكۈل خانلىقنىڭ لەشكىرىي ھوقۇقىنى تۇتۇپ تۇرغان سەييىدئەلى ئالپقا باشقا ئەمىرلەرنىڭ ھە دېگەندە قارشى چىقالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ناۋادا چوڭ خانزادىنى تەختتە ئولتۇرغۇزالىغان تەقدىردىمۇ تېخى ئەمدىلا ئون ئۈچ ياشقا كىرگەن ئۆسمۈرنىڭ ھاكىمىيەت ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىشى ناتايىن ئىدى، يەنىلا ئۇلۇسبېگى بىلەن ئەمىر كەبىرنىڭ ئاغزىغا قاراپ قالاتتى. ناۋادا چوڭ خانزادىنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يەتسە، تالاشقان تاجۇ تەخت يەنىلا تەبىئىي ھالدا كىچىك خانزادىگە قالاتتى. خانىشنىڭ تەختتە ئولتۇرغان ئوغلىنى ئېھتىماللىقى زور بولغان سۇيىقەست، خېيىم ـ خەتەردىن قوغداپ قالالىشى ھەم ناتايىن ئىدى. تاغىسى ئىرازان بارىننىڭ بىر تۈمەن لەشكىرىنىڭ موغۇلىستان زېمىنىدا داۋاملىق تۇرۇۋېرىشى ھەمدە بۇ ئانا ـ بالىنى ئۇزاققىچە قوغدىيالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەن خانىش دۆلەتسۇلتان مەلىكە ھەسرەتلىك ئۇھسىنىدى.

— بولدى تالاشماڭلار، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، — مەرھۇم خان ئالىيلىرىنىڭ كىرپىكىگە تېخى تۇپا قونار ـ قونمايلا تەخت غوۋغاسى قىلىشماق سەت ئەمەسمۇ؟ ھەر ئىككى خانزادە مەرھۇم خان ئالىيلىرىنىڭ ئۆز پۇشتىدۇر، قايسىسى تەختتە ئولتۇرسا ئوخشاش. ئۇلۇسبېگى ھەزرەتلىرى بىلەن ئەمىر

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com